

a primitív műnek sok-sok gyengéjét, tudománytalanságát. Így boncolja szét A. Rosenberg *Mythos des XX. Jahrhunderts*-ét is s azokat a leg-sajátosabb felfogásokat, melyek Jézus lelki betegségéről, paranoiájáról, schizofreniájáról, stb. szólnak.

A forráskritika szempontjairól irt fejezetekben Szimonidesz éles elmeélel mutatja ki az evangéliumok és evangéliumi töredékek jelentőségét, megvilágítja Jézus életének hívó s hitetlen, tudományos és irodalmi szempontjait, a kutatás új irányait stb.

Itt ki kell emelnünk, amit Szimonidesznek sikerült a művelt külföld tudományos köztudatába is belevinni, hogy t. i. az induktív tanítási módnak lehet betudni Jézus tanításának páratlan és közvetlen hatását. Ilyen irányu elgondolással ugyan *Bartók György Theol. tudás és lelkesz képzés* c. művében is találkozunk (1907), valamint *Öreg János Gondolkodástanában* (1877), mégis el kell ismernünk, hogy Szimonidesz volt az, aki az e kérdésben felvillanó távlatot minden vonatkozásában áttekintette és a *Christliche Welt* 1929. évf.-ban *Die Neuheit des Evangeliums* címen külföldre is exportálta.

A Jézus indiai kapcsolatairól szóló irodalom is, mely eddig negatív eredményekbe torkolt, Szimonidesznek köszönheti a kapcsolatok felderítését. Van den Bergh von Eysingha a *Nieuw Theologisch Tydschrift*-ben közölte Szimonidesz eredeti forrásokon nyugvó fejtegetéseit hat folytatásban. A kutatás örök és Szimonidesz tudja a legjobban, hogy nyugvópontra nem jut, de az is bizonyos, hogy a valóságnak megfelelő megvilágításba csak akkor lehet helyezni Jézust, ha nem a zsidósága vagy árjasága felett vitatkozunk, hanem azt nézzük, milyen keretben zajlott le Jézus történeti élete s mi volt életének történeti tartalma. Szimonidesz olyan távlatba helyezte Jézust, melynek a görög filozófia az egyik, a hindu buddhizmus világnézete a másik pólusa: „A központjában azonban Jézus Krisztus nagy egyénisége, a példázatok, a hegyi beszéd, a jeruzsálemi templomtisztítás s a golgotai kereszt. Jézus Krisztusa emelkedik ki és világít évezredekben át.”

A most zajló idők talán a szokottnál is gyorsabban alkalmat adnak a tudós Szimonidesznek: szemébe nézni a kérdésnek és újra meg újra beszámolni róla, hogyan világítja be Krisztus a mai lélekcsereelő időket. (K. G.)

SUPKA GÉZA: 1848. (Cserépfalvi kiad. Bp. 1938.)

A magyar történeti tudatnak és társadalmi szemléletnek egyik leg-dúsabb forrása 1848. Igaza volt Supkának, hogy Jókainak, Gracának romantikus meseködét igyekezett eloszlatni. Nagyközönségünk és fiatal-ságunk csak eredeti forrásmunkák vagy hivatalos történetkönyvek útján juthat a nagy idők eseményeihez. A források nehezen hozzáférhetők, a hivatalos történetek hangja mindig elhomályosul kissé a korlátozó szempontoktól. Supka Géza könyve megbízható, mert kitűnő források után igazodott és megbízható, mert világos az okfejtése, éles az ítélete.

1848 eseményeit próbálták nagyítani — romantikus vagy önző szempontból, az mindegy — és próbálták lekicsinyelni ilyen vagy olyan meg gondolásból. Supka Géza *mai szemmel* tudja megítélni, milyen lehetett a nagy kor embereinek gondolkodása, nem vár tőlük utólag olyan cselekvést, mely az akkori viszonyok közt lehetetlen volt, de ép' ezért tudja értékelni azokat a szereplőket, akik felülemelkedtek saját korukon és kortársaikon.

Supka Géza el tudja velünk hitetni, hogy 1848 aktái még *nincsenek lezárva* és ez a meggyőzőni tudás teljes aktualitást ad munkájának.

Meghökkenítő párhuzamokat lát az akkori és mai válságos idők között: *a választójog* akkor is, most is elintézetlen, Kossuth beszéde a szerbekhez 1848-ban és Tisza beszéde a délszlávokhoz 1918-ban egyformán végzetes volt, a politizáló tábornokok akkor is, 18-ban is tragédiát okoztak. S rámutat azokra a nagy elvétésekre, melyekről ma már tisztábban látható, hogy mennyire végzetesek voltak. A népjogok kiterjesztését külpolitikai ügynek látták, holott a belső megújulás forrása lett volna, a nemzetiségi kérdést belügynek tekintették, holott végzetesen külpolitikai probléma volt. A kormányzat erélytelen volt, az új államot — 1848-ban — a népet terhelő fogyasztási adókból akarták fenntartani s a nemzetiségi megmozdulásokat székely katonákkal akarták elfojtani, holott a megmozdulásoknak eredetileg gazdasági okai voltak.

Csend a vihar előtt a címe a könyv első fejezetének; elmondja, mi történt március 14.-ig; a második fejezet címe: *Tombol a vihared*, ez a március 15.-től május 15.-ig terjedő eseményeket tartalmazza; a harmadik rész — „Ne bántsd a magyart!” — a szabadságharc kitöréséig vezet bennünket.

Ez a tagolás az író művészi elgondolására vall, mert ezáltal tudta minden eddigi forradalomtanulmánynál érthetőbbé tenni a dolgok lélektani és szociális kifejlődését.

Az első rész az előkészület erjedésében mutatja be az embereket és eseményeket s nagyon jó gondolat, hogy éppen az említett művészi elgondolás értelmében három fázisban is ad arcképet egy-egy emberről, annál inkább látni, hogyan alakították a rohanó események az embereket és hogy ki milyen kemény fából volt faragva s mennyire érelhették a megért idők. Supka otthonos a legjobb források felhasználásában és könyve mégis távol áll a tudós aprólékosságától és fárasztó pedantériájától: a felkutatott nagy anyagforrásból csak a nagyon jellemzőeket vetíti és így kevés szóval is mindig sokat tud mondani. A jelenetek néha filmszerűen peregnek, de a kitűnő megvilágításnál nem sikkad el egyetlen jelentős vonás sem a szereplők arcképéből: látjuk a komoly Deákot, aki bár az ellenzéknek legmarkánsabb egyénisége volt, mégsem gondolta végig a reformok felépítését, a gyújtó szavú Kossuthot, akinek koncepciói csak az idők teljességében fognak kiteljesedni s aki a magyarság és nemzetiségek között a legkritikusabb időben nem tudta elsimítani, hanem csak kimélyítette a szakadékokat. S látjuk az egyensúlyfenntartás feszült állapotát, melyben egyesek és pártok inognak a dinasztiahoz való hűség és a reformvágy problémái között, látjuk a felső táblát, mely nem mer állást foglalni a nemzeti követelés ügyében. És érezzük a forró hangulatot, a fiatal Petőfi lelkesedését, aki nemcsak lelkesen, de bölcs megfontoltsággal is látja a tennivalókat és irányítja, az embereket és eseményeket és átizzik rajtunk a Pilvax-kávéház forró hangulata. És átéljük a valóság ize szerint a szabad magyar sajtó megszületésének nagy pillanatait.

Az emberek egyikét-másikat új magatartásban, de egy és ugyanazon mozgalmat egyre növekedőben mutatja be a második rész. Kossuth nem veszi komolyan a fiatalokat, de Petőfi annál komolyabban látja a helyzetet. Különös értéke Supka könyvének, hogy Petőfit nemcsak fiatalos lelkesedésében, hanem az eseményeket mélyen látó és megítélő politikus lelkiületében is megismerteti: „Ha tolattyú kell, amely a kissé kényelmeskedő táblabirós diétát gyorsabb tevékenységre zaklassa a nemzet érdekében, Petőfi szava mozgatja meg a tömeget. Ha fék kell az esztelenül túlradó szervenvedélyek ellen, megint csak Petőfi az, akinek csodatévő szavára lehiggad a tenger vésze.“ Március 15.-e után a han-

gulat természetesen lelkes: az uccákat magyar névvel nevezik, magyar ruhát hordanak, a nemesi y-t elhagyják a nevek végéről. (Gyulai, Jókai) az egyetemi ifjak az elaggott tanárok haladéktalan menesztését követelik, a középiskolákban eltörlik az osztályozást... De ezek csak külső és nem nagyon jelentős dolgok, sokkal jelentősebb, hogy a pesti eseményeket első sorban a pozsonyi diéta kíséri riadt figyelemmel. Lónyai Menyhért Petőfi „veszett“ versének tulajdonítja a pánikos hangulatot. Királyi leirat rendeli el a pénzügy, hadügy közösségét, ezzel a merénnyel szemben magában a minisztériumban sincs egység: ellentétek vannak Deák és Kossuth közt, ellentétek Kossuth és Széchenyi közt, Kossuth védte, de Széchenyi féltette a nemesség jogait; a centrálista Eötvös, a minisztérium legfiatalabb tagja szintén ellentétben volt Kossuthtal, Szemere Batthyányival, stb. És ellentétek voltak az ország belsőjében március 15.-e után is: „Mert itt a bukott ariszto-, vagyis inkább nullokratia sehogysem akar kibékülni a dolgok folyamatával s emiatt van zavar a közigazgatásban“ — írja Arany Petőfinek.

Az is nagy érdeme Supka könyvének, hogy rávilágít az *ellenforradalomra*: Berényi gróf a Rákos mezején szeretné összegyűjteni a nemeseket, hogy demonstráljanak a jogsérelem miatt, mely a nemességet érte, a radikális Szemere viszont a főispánok nagy részét — a nemességből nevezi ki. Egy kis antiszemitizmussal, egy kis proletárüldözéssel is megpróbálkozik a reakció, Petőfit a szabadszállási pap fia a lerészegített tömeg segítségével buktatja ki a képviselőségből; Arany János sem lehet képviselője a magyar népnek.

És ellenforradalmi magának a kormánynak egyik állásfoglalása is: a kormány a szabadságért küzdő olaszok ellen támogatja a bécsi udvart. Mikor Vörösmarty megszavazza ezt az indítványt Petőfi nem habozik ellene fordulni. „Nem én téptem le homlokodról, magad tépted le a babért“... Vörösmarty kicsinylő megjegyzést tesz Petőfire s itt adja Supka Petőfinek ezt a páratlanul szép jellemzését:

„Nos ez olaj volt a tűzre. Petőfi elkeveredetten felel: nem várta volna, hogy Vörösmarty a gyanúsítás és lenézés fegyvereit fogja vele szemben használni. S most megszólal Petőfiből az a szörnyen végzet-szerű alaphangulat, mely őt első sorba avatja magyarrá, magyar költővé — az elhagyottságnak, a magáramaradottságnak, a magányosságnak az az apokliptikus érzése, mely ezer év óta ott remeg az Európába kivetett magyarság öntudata mélyén s csak néha-néha, de akkor kiliasztikus erővel tör fel s amely most, a leszámolás közeledtével szinte kétségbeesett sikoltássá, az egész világgal való szembeszállássá érlelődik ki benne — és a magyarságban: — Én magammal akarok békében élni, nem a világgal...“

A külföldi események megérlelik a dolgokat, a nemzetiségi mozgalmak élére állítják a helyzetet: Kossuth magára talál. Leszámol a múlttal és leszámol a jövővel. Nyíltan bevallja, hogy „hónapokon keresztül oly politikáért kellett felelősséget vállalnia, amely nem egyezett az övével.“

Sok régi illuziótól megfosztja az olvasót Supka Géza könyve, de a szétfoszló illuziók helyett megadja a jobb megismerés tiszta örömét.

(K. Gy.)